

Tertúlia-cafè: L' agermanament com a eina transformadora

Barcelona, 19 de maig de 2009

D'un temps ençà l'agermanament ha anat vinculant un bon grapat d'escoles del nord i del sur sota el lema d'agermanar per educar, per oferir a ambdues bandes un coneixement mutu lliure d'estereotips i tòpics. A Catalunya sumem prou experiències i amb prou anys de rodatge com per començar a fer un primer balanç de la qüestió. Per això Escoles Compromeses amb el Món ha decidit obrir amb aquest tema el seu cicle de tertúlies-cafè, un espai de debat obert als centres educatius, entitats, organismes institucionals i persones interessades per a l'educació en valors i l'educació pel desenvolupament.

Amb una puntualitat gairebé britànica la primera tertúlia-cafè d'Escoles Compromeses va aplegar una trentena de persones procedents del món educatiu i de les entitats amb ganes de compartir vivències sobre l'agermanament. L'àmbit institucional també hi estava representat per Carme Arolas, del Departament de Relacions Institucionals de la Diputació de Barcelona.

Miram Navarro, coordinadora tècnica d'Escoles Compromeses, va donar la benvinguda als assistents a aquesta primera trobada, amb la qual s'inaugura un cicle de debat pensat com a espai de col·loqui complementari a les Jornades d'Escoles Compromeses amb el Món. Benjamí Moliné, mestre del CEIP Escola Junfrau de Badalona amb més de 15 anys d'experiència en les relacions d'agermanament escolar, va ser l'encarregat d'obrir i dinamitzar aquesta xerrada, convidant a la participació en el fòrum virtual obert entorn els temes de debat de les tertúlies-cafè (www.escolescompromeses.org). Tot seguit, Benjamí va utilitzar algunes de les idees sobre l'agermanament compartides en aquest *ciberfòrum* per anar obrint boca:

- L'agermanament ens ajuda a prendre consciència de molts estereotips; de la consciència, passem al dubte i del dubte a la necessitat de buscar informació, que ens porta a veure les coses des d'una perspectiva diferent. L'agermanament ens ajuda a entendre que hi ha molts mons i moltes maneres diverses de viure. (Susanna Soler, Institut Montgrós de Sant Pere de Ribes)
- La importància de crear un sentit compartit, un sentiment d'anar fent camí junts. (Pía Vilarrubias, Comissió Pedagògica de a XECM)
- La necessitat de revisar constantment els criteris i l'escala de valors que alimenten les nostres accions i propostes des del respecte de l'altre, des del respecte a la diferència com una oportunitat d'enriquiment mutu. (Benjamí Moliné. Escola Junfrau de Badalona).

Per a Moliné, els objectius de la trobada podien resumir-se a grans trets en estimular el treball en xarxa, apuntar línies de treball, compartir neguits i recursos, oferir orientació a tothom qui vulgui iniciar un projecte d'agermanament escolar i no sap com fer-ho... A continuació, el conductor de la xerrada va traduir els objectius generals en quatre punts concrets per a la reflexió:

- **Els inicis:** com iniciem un projecte d'aquesta mena?
- **La motivació:** quines motivacions ens mouen a fer agermanaments? Què busquem, què ens aporta, com creem els espais comuns?
- **Les dificultats:** quines són les dificultats que ens trobem a l'hora de posar en marxa els projectes i per tirar-los endavant? Quins problemes compartim onegés, centres educatius i municipis a l'hora de fer agermanaments?
- **Estratègies de millora:** com optimitzar la xarxa i els recursos.

El primer d'aquests punts, “Com iniciar un projecte d'aquesta mena”, va protagonitzar bona part del diàleg donat que la majoria dels tertulians venien en representació d'escoles, però sobretot d'entitats, interessades a endegar una proposta d'agermanament. Benjamí Moliné va afirmar que, de bon principi, tothom comença una mica per intuïció, i que un sentiment compartit per molts dels qui cultiven l'agermanament a les escoles és el de treballar força sols. “Potser no en l'àmbit immediat, però si en el municipal –va especificar–. Podríem començar per criticar-los a ells”, va afegir en to de broma Moliné donada l'escadussera representació institucional per introduir la seva reflexió sobre la feina dels ajuntaments en l'àmbit de l'agermanament municipal. “Molts ajuntaments catalans estan agermanats amb municipis de països en vies de desenvolupament, com per exemple Badalona i San Carlos de Nicaragua. Malauradament molts d'aquests projectes cauen o en l'institucionalisme o en el folklorisme, o es redueixen a accions puntuals de cooperació internacional o es dediquen a fer desfilades de gegants i calçotades. Ben pocs arriben a la xarxa d'entitats o aconseguen implicar el teixit social”.

Els representants de la Fundació Alda, que treballa en l'àmbit de la formació, intervenen just en aquest moment per fer una crida a les escoles catalanes interessades a iniciar un projecte d'agermanament amb les escoles de Paraguai amb les quals treballen. Va rebre resposta d'un membre d'Ensenyament Solidari, una associació de mestres de Sant Boi de Llobregat dedicada a promoure l'agermanament entre escoles del seu municipi, i escoles de San Miguelito (Nicaragua) i de Marianao (L'Havana, Cuba). “Costa molt d'animar a les escoles. No es feina fàcil i funciona molt el boca a boca. Nosaltres tenim unes set o vuit escoles que hi participen, però els hi donem tot molt mastegat. Hem elaborat una maleta pedagògica que presentem als caps d'estudi, l'anem actualitzant, ens preocupem de moure-la però, tot i així, quantes ens n'han demanat? Fer aquesta maleta ens va portar moltes hores. Nosaltres ens hem esgotat molt, malgrat aquella il·lusió i aquelles ganes hi ha cert cansament”. L'objectiu d'Ensenyament Solidari es donar a conèixer les seves comunitats agermanades amb exposicions itinerants, formació i estades de mestres, ajuda al desenvolupament amb la construcció d'escoles o enviament de material. Per això compten amb el suport de l'ajuntament de Sant Boi, que entre d'altres iniciatives organitza el *Barreja't*, una festa intercultural oberta a tothom.

Entre d'altres aportacions interessants, els mestres d'Ensenyament Solidari han pensat una solució per evitar la desmotivació que massa vegades produeix en els alumnes un dels plats forts de l'agermanament: l'intercanvi de cartes. “Quin era el problema amb el carteig, doncs que les respostes dels nens de Nicaragua o de Cuba trigaven molt en arribar i els nanos d'aquí es desmotivaven. El que ha fet l'associació és contractar un servei de missatgeria amb el qual ens assegurem que com a mínim tres cops anys les cartes dels nens van i tornen”. Un altre problema destacat per aquesta associació de mestres és el de sincronitzar els ritmes de tots els participants: “El *Barreja't*, per

exemple, es celebra a l'octubre, que és un mal moment per a demanar massa res a les escoles: a tot estirar, una hora de classe per a que els nens facin un dibuix i amb això poder muntar una exposició". Els diferents nivells d'implicació són un obstacle més a salvar: "tens un parell de mestres a primària, algun ben disposat a secundària i amb això has d'anar fent".

És pertinent parlar d'agermanament en tota relació d'intercanvi Nord-Sur, aquesta va ser la qüestió llançada a l'auditori pel representant de la Fundació Pere Tarrés, Quim Moreno. En la seva opinió, "hom associa el terme agermanament als agermanaments municipals, a més d'implicar una continuïtat que la majoria de projectes no tenen. Per això nosaltres preferim parlar d'intercanvi per a referir-nos als nostres projectes". Des de l'àmbit de l'educació no formal, aquesta fundació organitza camps de treball pels nens, joves i monitors dels seus centres d'esplai. "Vam demanar assessorament a Intermón Oxfam i, finalment, vam organitzar uns camps de treball a República Dominicana. Cada mes d'agost hi enviem un grup de 6 ó 8 persones que, en tornar, es dediquen a fer xerrades i activitats. Aquests camps de treball són el motor del nostre voluntariat, la llavor de regenerament dels projectes".

Comptar amb el suport de l'entorn educatiu. "A l'Escola Junfrau de Badalona han passat moltes coses en aquests anys dins d'aquest marc d'actuació, que per a mi és l'agermanament. Han passat les cartes, fins hi tot en format vídeo, amb totes les dificultats que suposa que a una banda de l'hemisferi el curs vagi de febrer a novembre i a l'altra de setembre a juny. Hem passat l'experiència de fer una revista compartida, que editem aquí perquè tenim els mitjans i s'envia allà. Han passat les estades de mestres i els viatges de ex alumnes, que ja estan a la universitat... I tot això ho fem els mestres, sí, però si no aconseguim la implicació del nostre entorn educatiu, si no aconseguim que els pares i nens s'hi impliquin, ho tenim molt cru". En aquest centre educatiu el projecte d'agermanament compta amb una comissió pròpia formada per mestres, pares, mares, ex pares i mares. "Tenir el paraigua de l'AMPA com a entitat jurídica –recordava el portaveu de l'Escola Junfrau– ens permet, per exemple, poder sol·licitar subvencions a l'ajuntament".

Què succeeix quan l'escola no compta amb la col·laboració de pares i mares? És el cas de l'Escola Joan Salvat Papasseit de Mollet del Vallès, agermanada amb una escola de Senegal a través del moviment humanista Amalgama, que treballa amb aquest país africà. Les propostes es plantegen alternativament, de manera que la iniciativa parteix un any d'allà i al següent d'aquí. La comissió d'agermanament és la mateixa que la d'informàtica i es reuneix el mateix dia que toca claustre, després de classe. Procuren pensar coses molt senzilles per donar poca feina als mestres, que van molt atrafegats. Enrique Collado, mestre del centre i promotor del projecte, es va passar dos anys tirant del carro en solitari. "Llavors ens van donar un premi, vam sortir a TV3 i es va anar sumant algun mestre més i un membre de l'AMPA, que dona el 0'7% al projecte. Però no aconseguim implicar-los, tot i que aprofitem qualsevol ocasió, com ara la Setmana Cultural: que està dedicada a l'alimentació, doncs l'enfoquem cap a "Menjars de tot arreu. També fem xerrades a pares i alumnes, però de 300 famílies en poden venir dues. De fet, a les reunions de pares normals, ja és tot un èxit si en venen la meitat. Són famílies de perfil socio-econòmic baix, n'hi ha amb els dos pares a l'atur o amb un d'ells sense papers; n'hi ha que tenen tres fills aquí i dos encara al seu país... Molts es pregunten perquè fem recollida de material i els hi enviem si aquí també ho necessitem. Però amb això no només aconseguim pujar el rendiment escolar a Senegal, on no

tothom té un boli i una llibreta com aquí, sinó que els nostres nens superin les actituds racistes que de vegades mostren alguns pares”.

Tenir clars els objectius i fins on volem arribar amb el nostre compromís és fonamental en un projecte d'agermanament va afegir aquí Benjamí Moliné. “Són moltes les expectatives que es generen en la contrapart, però nosaltres no som el *Plan Marshall*. Les nostres expectatives acostumen a ser pedagògiques mentre que la prioritat allà són els diners i les infraestructures. Però fer cooperació no és el nostre objectiu, tot i que ens permet sortir de l'aula, fer que els pares i alumnes s'hi impliquin. L'objectiu és que els nanos acabin adquirint coneixements i que, des d'aquest coneixement, arribin a la implicació. Per això s'ha d'anar de baix cap a dalt, de P3 a sisè, s'han d'anar transmeten els continguts de forma transversal en totes i cada una de les matèries, fent estadístiques a l'hora de mates amb els PIB o amb els índex de pobresa al món per exemple. Una altra bona pràctica és treballar per consens, temes que interessin i puguin assumir ells també. “D'altra manera, no hi ha res a fer. Ara, a proposta de la nostra contrapart de Nicaragua, ens hem posat a treballar la família aquí i allà. Això ha posat de manifest que per a que els seus nanos es formin, s'ha de treballar contra l'absentisme escolar i, per això, cal resoldre la problemàtica del treball infantil. I és aquesta proposta, que ha sigut iniciativa seva, la que anem a presentar l'ajuntament”.

La importància de donar continuïtat als projectes. “Ens costa –reconeixia Benjamí Moliné– perquè nosaltres venim d'un món en el qual les coses es cremen de seguida, surten dos dies a la televisió i avall”. Quim Moreno, en representació de la Fundació Pere Tarrés, va prendre novament la paraula per subratllar la importància de la continuïtat en els agermanaments. “És bàsic fugir dels *bolets*, d'aquest anar fent activitats esporàdiques sense cap fil conductor. Nosaltres hem acabat fent cooperació, però sempre projectes lligats a la nostra àrea d'actuació, projectes vinculats a l'àmbit de l'educació no formal”. Susanna Soler, mestra de l'Institut Montgrós, va intervenir per insistir sobre aquest punt: “Quan arribem a l'escola només amb una maleta (pedagògica), costa moltíssim perquè no està dins dels continguts curriculars de les classes, del nostre dia a dia com a mestres, i es fàcil que totes aquestes activitats puntuals acabin per desaparèixer malgrat l'esforç que suposen”.

Com implicar el claustre, va ser la pregunta llançada a continuació per Mercè Andreu del IES Camí del Mar. Com fer que el mestre de mates, el d'anglès, el de socials introdueixin el corpus de l'agermanament a les seves matèries? Introduir coses noves als continguts curriculars és fa encara més difícil, reconeixien els representants de l'Escola Papasseit, quan l'equip directiu no s'hi acaba d'implicar. Susanna Soler va compartir aleshores la fórmula utilitzada a l'Institut Montgrós: “cal superar la fase d'anar fent bolets a costa d'un grup reduït de persones voluntàries. S'ha de fer xarxa amb els projectes municipals de solidaritat però, sobretot, ficar-se dins del projecte curricular de centre, que és la única manera d'evitar que quan se'n vagin els quatre mestres compromesos, desaparegui tot”. L'Institut Montgrós porta a terme el projecte *School to School* amb escoles del Sur de la Índia, amb l'anglès com a llengua vehicular i en col·laboració amb la Fundació Vicenç Ferrer. *School to School* forma part dels continguts curriculars obligatoris de totes les assignatures del centre, fins hi tot la de Tecnologia, des de Primer fins a Tercer d'ESO. L'encarregat de passar comptes a cada mestre de si fa o no fa el que toca és el coordinador pedagògic.

Quin és el paper de les onegés en els agermanaments entre escoles va plantejar en aquest moment del debat la Fundació Intervida, que treballa en temes d'educació des de diferents àmbits a països del Sur com Nicaragua. A continuació, l'Associació Solidària Blau Magenta va exposar les seves dificultats per entrar al món de l'escola, que des de fora es percep com una estructura molt rígida i hermètica, i es plantejaven si seria més fàcil amb el món dels esplais. Blau Magenta té un projecte per a millorar les condicions de vida dels nens d'una casa d'acollida de l'Estat d'Orissa, Índia, que van a la mateixa escola rural, i els agradaria vincular-se amb alguna escola o esplai catalans per a fer-ho conjuntament. La recomanació d'un expert com Benjamí Moliné va ser adreçar-se al Consell d'Entitats de Cooperació del seu municipi.

Les possibilitats del treball en xarxa entre escola i municipi van quedar ben paleses en l'exposició de Susana Pascual del CEIP José Juan Ortiz de Sant Andreu de la Barca. "Nosaltres estem agermanats amb una escola d'un municipi de Cuba amb el qual tenim en comú el nom, San Andrés de Holguín, i així ens va vendre el projecte el tècnic de l'ajuntament que va venir a proposar-nos la col·laboració". La gran avantatge d'això es tenir més accés a les subvencions públiques: "nosaltres n'hem rebut de l'Ajuntament de Barcelona, però no com a escola José Juan Ortiz, sinó com a Ajuntament de Sant Andreu". A més de la coordinació amb els tècnics de cultura, serveis socials i cooperació, tot s'organitza des d'una Comissió d'Interculturalitat, que es reuneix un cop per setmana i a la qual hi participa un representant de cada cicle. Al CEIP José Juan Ortiz també s'ha aconseguit que aquest sigui un projecte de centre (des de P3 a Sisè amb activitats adaptades a cada nivell) i un projecte del claustre, de l'equip directiu.

El títol d'aquest projecte, "Coneix Sant Andreu! ¡Conoce San Andrés!", ho diu tot: es tracta de conèixer-se els uns als altres. Però el que més destacava Susana Pascual és l'exercici de auto-descobriments que ha suposat aquesta experiència: "per a donar-nos a conèixer, primer ens hem hagut de conèixer a nosaltres mateixos, com és la nostra escola, com és el nostre pati, qui era la persona que va donar el seu nom al centre, i tota aquesta descoberta s'ha anat fent amb les cartes". Per altra banda, malgrat els problemes per aconseguir que les cartes arribin als seus destinataris (a Cuba, pel tema visats, és complicat fins hi tot porta'ls-hi personalment) al CEIP José Juan Ortiz mai han tingut el sentiment que "ells són sempre els que donen" afirmava Susana: "tard o d'hora arriba el retorn. Si que és veritat que nosaltres de diners mai n'hem donat. Els nostres nanos només donen dues coses, dibuixos i cartes, i això és el que reben. Potser no ens en toca una per cap, perquè n'enviem 25 i només en rebem 12, però així també aprenem a compartir. També organitzem dues recollides de material, que tenen com a objectiu que la nostra biblioteca sobre cultura cubana i la seva sobre cultura catalana vagin creixent".

L'èmfasi en la necessitat de buscar nous models el posava una altra onegé, Maristes SED, argumentant que els projectes de cooperació a les escoles són una fórmula que s'està esgotant però, sobretot, per evitar reforçar els estereotips que en teoria pretenem trencar amb totes aquestes propostes. La qüestió per aquesta organització és quin tipus de treball fem amb els nens i els joves sense reforçar aquesta visió unidireccional del "nosaltres donem i ells reben", quan és més fàcil d'entendre que en trèiem nosaltres. En la seva opinió es fa difícil imaginar que en treuen els nens d'una escola rural de Nicaragua de veure en un vídeo com són les escoles d'aquí, i el treball que implica per a un mestre d'allà convertir això en un coneixement que ajudi en alguna cosa als seus alumnes. Quins temes tractem i de quina manera, de quin tipus d'enriquiment parlem per tal de fer paleses les riqueses d'una i altra banda. Es tractaria de plantejar-nos què

podem oferir nosaltres que no sigui estrictament cooperació al desenvolupament, la construcció d'una escola o d'una xarxa de clavegueram. Myriam Navarro, coordinadora tècnica de Escoles Compromeses amb el Món, va recordar el cas de Xarxa Solidària de Sabadell que, precisament, va decidir no invertir en una escola nova a la ciutat de Cartagena de Indias (Colòmbia), considerant que aquest centre sabia com treballar molt dignament amb els recursos que tenia.

Aprendre a treballar comptant amb els recursos dels què es disposa és la lliçó que mestres, pares, mares i alumnes del IES Ferran Tallada del barri del Carmel de Barcelona han après de la seva contrapart, la comunitat del municipi d'Alcarrizos, a la República Dominicana. “Ser capaços de trobar recursos propis per tirar els nostres projectes endavant, i arribar on es pugui arribar amb els mitjans dels què disposes, això és el que ens han ensenyat a nosaltres, que vivim en una societat del benestar en la què ens sembla que res és possible si no hi ha diners darrera”, resumeix en nom del centre Núria Vila. En aquesta escola la iniciativa de l'agermanament es concentra en una sola línia: s'ha centrat en l'àmbit de l'animació socio-cultural i es fa des de l'assignatura de Desenvolupament Comunitari. “Ho podríem definir com un *bolet* –afegia amb humor Núria Vila, fent referència a la terminologia emprada durant la tertúlia–, perquè el nostre és un projecte de grup, sense més aspiració que la de promoure l'intercanvi d'experiències. La nostra màxima expectativa era organitzar una trobada, un espai de trobada amb la gent del barri d'Alcarrizos, a nivell de centre educatiu i de barri. Ho vam aconseguir: tot el grup va poder anar a passar 10 dies allà un parell de vegades. Aprofitant que som animadors socio-culturals ens vam dedicar a organitzar activitats per recaptar fons i recollir material: per Sant Jordi, per La Castanyada, per la festa de final de curs... Vam estar treballant dos anys per a poder finançar aquestes trobades. Un plantejament que venia donat pel propi projecte de desenvolupament comunitari: que fóssim nosaltres mateixos, els mestres, els alumnes, els pares els que busquéssim els recursos per a finançar-nos el viatge”. L'experiència es va repetir amb Cuba i també han tingut professors convidats de Nicaragua i El Salvador. Només al final van comptar amb una subvenció de Barcelona Solidària. “Nosaltres no vam ser model de res, ells van ser un model per a nosaltres: són una gent que, sense pràcticament recursos material, tenen una gran capacitat de crear projectes per a canviar el seu entorn i de tirar endavant qualsevol cosa per pura motivació”.

Sobre el reconeixement que necessiten totes les parts implicades en un agermanament o relació d'intercanvi va seguir insistint Laura Nogués del IES Consell de Cent. Per il·lustrar-ho va recordar un projecte que havia fet anys enrere en col·laboració amb el Departament d'Immigració de la Diputació de El Ejido i una onegé marroquí a cinc instituts d'Almeria. L'objectiu era augmentar el sentiment d'integració i de pertinença dels joves marroquins, utilitzant com font d'inspiració la figura del “cuenta-cuentos”. La idea va ser convertir als alumnes marroquins en els “cuenta-cartas” de les seves classes, en una mena de mediador cultural entre les cartes d'aquí i les cartes d'allà. Tot això es va traduir en una lectura pública de les cartes a un poliesportiu de El Ejido i en un autocar carregat de mestres, pares, mares i alumnes que, de camí cap a Tànger, no podien deixar de preguntar-se como podia ser tan fàcil per a ells una cosa tan difícil pels seus *germans* i *germanes*: creuar l'Estret.

A tall de conclusió, us exposem les reflexions que Benjamí Moliné va fer durant la seva darrera intervenció. En primer lloc, és important treballar l'agermanament des d'una perspectiva real i això vol dir, per exemple, que els valors de l'agermanament no

siguin independents dels del projecte educatiu de centre: si són continguts que s'han de treballar igualment, no costarà tan introduir-los dins dels continguts curriculars de cada curs. Respecte al què donem i al què rebem, Moliné té clara quina és la gran oportunitat que ofereix un projecte d'agermanament: “una relació d'intercanvi, ni que sigui desigual com aquesta, crea dubtes, produeix crisis constants de valors, i ens pot canviar a uns i altres. Els nens i nenes de la nostra escola han après que amb un llapis n'hi ha prou, i no en compren un altre fins que el que tenen se'ls fa petit. Això ho han après amb l'agermanament, tant o més que amb l'educació en el reciclatge, ha estat una de les lliçons que els han donat els seus *germans*, que tenen tan poc. Pels nens i nenes, però també pels mestres d'allà, el fet que algú d'aquí s'interessi per ells és en sí mateix tot un revulsiu. Perquè cal recordar que les mancances no són només materials, s'hi han de sumar altres macances com la que produeix una baixa auto-estima . En el cas del mestres, l'agermanament els pot ajudar a recuperar la dignitat professional i, a partir d'aquí, sentir que un claustre de professors té autoritat suficient com per anar al representant territorial a exigir el què necessiten per fer la seva feina. Aquestes són les cose subtils que poden transformar la pròpia comunitat, la seva i la nostra”.

Els temes que van quedar sobre la taula al final del col·loqui van ser resumits per Mriryam Navarro, la coordinadora tècnica d'Escoles Compromeses, per tal de convidar als assistents a mantenir el debat obert al fòrum de la web.

(www.escolescompromeses.org)

- 1.- Què és agermanament i què és intercanvi?
- 2.- Quines motivacions hi ha darrera d'un projecte d'agermanament?
- 3.- Quins continguts treballar i com fer-ho per a no reforçar estereotips?
- 4.- ONG-Escola, com podem treballar junts? (*)
- 5.- Com integrar els continguts de l'agermanament dins dels continguts curriculars?
- 6.- Com integrar el projecte d'agermanament dins del projecte educatiu de centre?
- 7.- Com garantir la continuïtat del projecte?

(*) *Miryam Navarro va avançar que aquest seria el tema de la segona tertúlia-cafè d'Escoles Compromeses, que es realitzarà en el marc de l'Escola d'Estiu de Rosa sensat. Serà el dia 6 de juliol a les 12.00 al Campus Mundet.*

Article de Helena Migueiz Estrach.